

Oplandskommunerne: Elev var mindst

Elev har altid været en lille landsby, og da Elev Kommune blev etableret, var den også en lille kommune. Af de 20 sognekommuner, der senere kom til at indgå i Aarhus Kommune, forblev Elev den mindste målt på indbyggertal fra 1842 til 1970.

Elev Kirke var i midten af 1900-tallet truet af sløjfning. Kirken var faldefærdig, og da befolkningsgrundlaget i sognet var så lille, mente Kirkeministeriet, at det var bedre at nedlægge kirken frem for at renovere den. Men så tog Elev sogneråds eneste kvindelige medlem nogensinde, Aase Holm Nielsen, affære. Hun inviterede kirkeminister Orla Møller en tur forbi den gamle middelalderkirke og efter mødet blev der bevilget 27.000 kr. til en restaurering.

Her er kirken fotograferet før restareringen. Foto: Børge Venge, 1956, Aarhus Stadsarkiv

ELEV: Landets sogneråd var blevet dannet i 1841 og trådte sammen i 1842, dengang under navnet sogneforstanderskaber. Før sogneforstanderskabet trådte sammen, havde landsbyerne fra middelalderen haft bylag, hvor ”bymændene” diskuterede de fælles anliggender, men nu ville staten have en mere effektiv administration. I årtierne var der dannet skole- og fattigvæsensdistrikter, som blev styret af kommissioner med præsten og de rigeste grundejere.

Præsten skulle ikke længere kun tjene Vorherre, men altså også tage vare på statens interesser i lokalforvaltningen.

Resten af medlemmerne i de nydannede sogneforstanderskaber, som talte mellem 4 og 9 personer, blev valgt af sognets mandlige beboere over 25 år med jordværdier af mindst én tønne såkaldt hartkorn. Det var dermed området i forvejen toneangivende mænd, der også kom til at tage de vigtige beslutninger i kommunerne.

Sogneforstanderskabet tog sig hovedsageligt af sager vedrørende fattigvæsen, skoler og veje. I 1868 trådte en ny landkommunallov i kraft, der erstattede sogneforstanderskabet med et sogneråd, der også havde ansvaret for den økonomiske forvaltning.

1. april 1970 var det slut med selvstændigheden for Elev Kommune, da den blev lagt ind under Aarhus Kommune med indførelsen af kommunalreformen.

Geografien

Elev Kommune lå omgivet af kommunerne Trige, Todbjerg-Mejlby, Elsted, Vejlbj-Risskov og Aarhus Købstadskommune, der alle blev en del af Aarhus Kommune i 1970.

Kommunes areal var på 474 hektar, der dækkede et kuperet terræn, der ved Høgebjerg når 88 meter. Jorden er stedvis sandet, hvilket tidligere har dannet grundlag for grusgrave i området.

I kommunens sydlige del lå et større moseområde, der i 1950'erne blev drænet, så det kunne benyttes til landbrugsjord. I 2006 blev Egå Eng sø indviet på det tidligere moseområde som en del af en miljøplan.

Udviklingen før 1900-tallet

Der har været mennesker ved Elev siden oldtiden, og faktisk er Nordeuropas ældste stammebåde fundet her. Godt nok bliver de kaldt for Lystrup Bådene, men de blev fundet på Elev-siden, og er kulstof 14-dateret til år 5210-4910 f.Kr.

Ved midten af 1800-tallet, da kommunen blev etableret, boede der kun omkring 150 indbyggere fordelt på ca. 14 gårde og 16 huse. De næste 100 år voksede befolkningstallet langsomt, så der ved århundredeskiftet boede lige over 200 indbyggere i kommunen. De fleste var beskæftiget inden for jordbrug, men også tørveafsætning var et vigtigt erhverv. Som i alle andre landsbyer på dette tidspunkt havde byen også en smed, der primært arbejdede med at reparere og lave landbrugsredskaber til områdets bønder.

Med næringsloven i 1862 ophørte købstædernes monopol på handel, og samme år kunne en af Elevs husmænd åbne en høkerhandel i landsbyen.

I 1895 blev Elev Højskole indviet. Den var i drift indtil 1916. I 1900-tallet husede skolebygningerne først et optagelseshjem for unge kvinder og fra 1921 "Elev mødre- og spædbørnshjem". I 1951 blev der oprettet børnehjem i højskolens gamle bygninger. Børnehjemmet i Elev flyttede i 1984 til Brabrand og kom her til at hedde "Birkebakken".

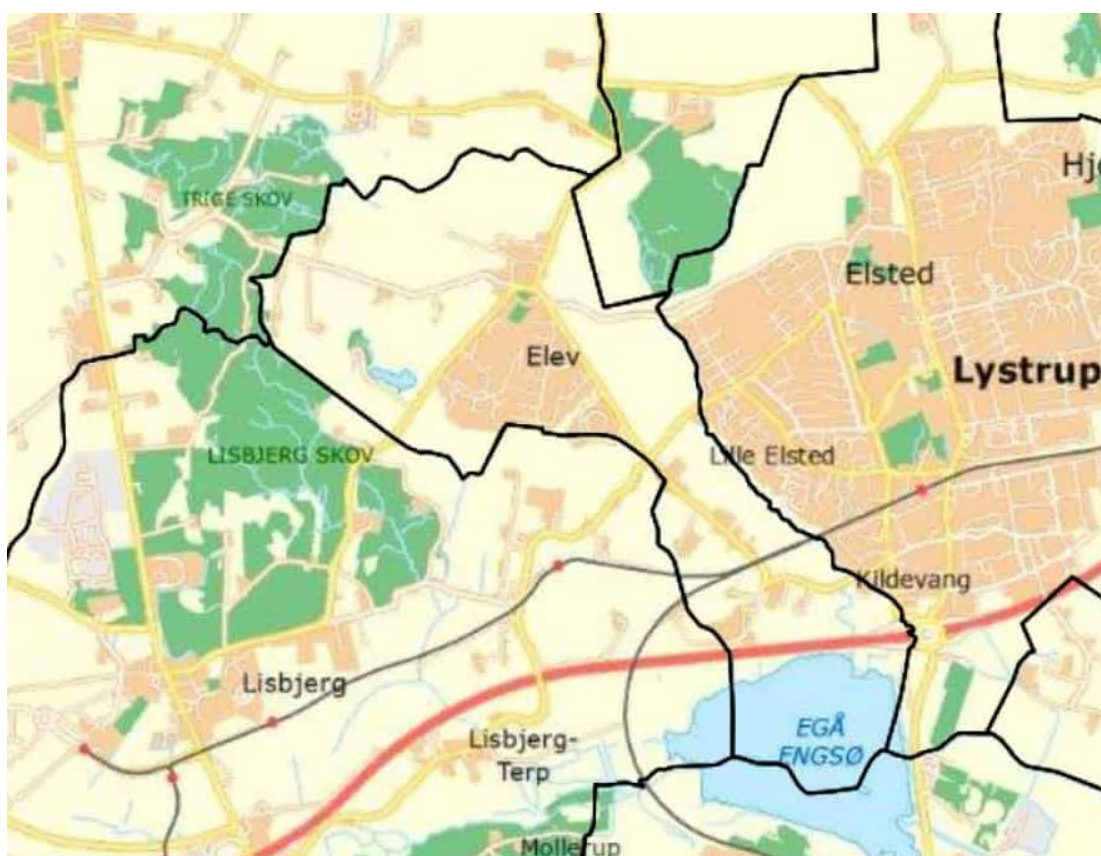
Udviklingen fra 1900-tallet

Efter en ny lov om husmandsbrug trådte i kraft i 1899, blev der i starten af 1900-tallet oprettet fire statshusmandsbrug i Elev. I modsætning til tidligere var husmændene nu selvejende af hus og jord, der dog ikke måtte være så store, at de kunne leve af det. De skulle stadig kunne bruges som arbejdskraft på områdets gårde.

Gennem tiden har der kun ligget en forretning i Elev, som i sagens natur handlede med alle mulige forskellige varer. Kød, fisk, brød og mælk kunne man dog ikke få her, hvilket skabte et marked for omrejsende handlende i Elev. De handlende kom på fastlagte dage, så borgene i Elev eksempelvis vidste, at Oswald Mikkelsen fra Trige Bageri altid trillede ind på gårdspladsen ved Herligsminde på Koldkilde hver torsdag ved kaffetid.

De helt små kommuner som Elev havde ingen chance for at leve op til velfærdssamfundets voksende krav. Især ikke efter en stor socialreform i 1933. Flere og flere opgaver blev derfor lagt over til fællesskaber under amterne, løst sammen med andre sognekommuner eller den store købstad i nærheden, Aarhus. I Elev boede der i årene op til kommunalreformen endnu under 250 mennesker, og som sognerådets formand Henning Nielsen udtalte til Århus Stiftstidende i 1969, så fik kommunens ”syge og svage kvalificeret hjælp af en husmor i kommunen”.

Lige efter Kommunalreformen blev der dog sat gang i parcelhusbyggeriet i Elev, så indbyggertallet steg fra 238 i 1970 til 646 i 1980.

Kortet viser, hvor kommunegrænsen gik i 1969 inden den store kommunesammenlægning. Kilde: <http://digdag.dk/>

<https://stiften.dk/artikel/oplandskommunerne-elev-var-mindst>

<http://lystrup-elsted-elev-lokalthistorie.dk>

<https://www.aarhusarkivet.dk/search?collectors=128863>